

ГАЛИНА ПЕТРОВА ГЕОРГИЕВА

**УПРАВЛЕНИЕ НА ПАРИЧНИЯ
ПОТОК ПРИ ВНОСА И ВЪТРЕШНАТА
ТЪРГОВИЯ С АВТОМОБИЛНИ
КОМПОНЕНТИ В БЪЛГАРИЯ**

АВТОРЕФЕРАТ

**НА ДИСЕРТАЦИЯ ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И
НАУЧНА СТЕПЕН “ДОКТОР” ПО ДОКТОРСКА ПРОГРАМА
“ФИНАНСИ, ПАРИЧНО ОБРЪЩЕНИЕ, КРЕДИТ И
ЗАСТРАХОВКА”**

Научен ръководител:
Доц. д-р Александър Петров Ганчев

Свищов
2025 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита по реда на Закона за развитие на академичния състав от катедра „Финанси и кредит“ на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов на заседание, проведено на 18.03.2025 г.

Дисертационната разработка има общ обем от 174 стандартни страници и съдържа: въведение – 6 страници, основен текст, поместен в три глави – 144 страници, заключение – 5 страници, списък на цитираните и използвани литературни източници – 93 броя и декларация за оригиналност. Дисертационният труд е илюстриран с 67 фигури, 31 таблици и 16 уравнения.

Откритото заседание на научното жури за защита на дисертационния труд ще се състои на 10.06.2025 г. от 11.00 часа в Заседателна зала „Ректорат“ на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов.

Материалите по защитата са на разположение на интересуващите се в Отдел „Докторантура и академично развитие“ на Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов.

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА

Актуалността на настоящия дисертационен труд се състои в това, че управлението на паричните потоци и тяхното анализиране е важен аспект на финансовото планиране и може да помогне на бизнеса да остане финансово стабилен и да избегне финансови предизвикателства. Нарастващият внос и употреба на автомобилни средства, предизвикваща динамика в паричните потоци на фирмите е съществена част от финансовия мениджмънт на фирмите. Липсата на конкретни методи и алгоритми в теоретичен аспект, фокусирани върху управлението на паричните потоци на фирми, опериращи с автомобилни компоненти дава основание да се търсят адекватни варианти за тяхното обезпечаване.

2. ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

За **обект** на дисертационния труд се определя вносите и вътрешната търговия с автомобилни компоненти в България.

Предмет на изследването е инструментите за управление и анализ на паричния поток при вноса и вътрешната търговия с автомобилни компоненти в България.

3. ЦЕЛИ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Цел на изследването е проучване на предизвикателствата пред управлението на паричните потоци при вноса и вътрешната търговия с автомобилни компоненти в България, който се основа на извършването

на оценки на факторните въздействия и функционалните специфики на автомобилния парк в страната.

Задачите, върху които настоящата работа се фокусира, са както следва:

- да се извърши проучване на методите, техниките и моделите за управление на фирмените парични потоци;

- да се изследва и анализира въздействието на икономическите предизвикателства върху вноса на транспортни средства и автомобилни компоненти в България;

- да се класифицират основните вносни контрагенти на България в сектор внос на автомобили и автомобилни компоненти;

- да се изведат ключовите предизвикателства пред управлението на паричните потоци при вноса и вътрешната търговия с автомобилни компоненти в България, като се предложат управленски решения с финансов характер за тяхното преодоляване.

4. МЕТОДОЛОГИЯ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Методологията, която се използва в дисертационния труд, включва методите на методите на теоретичен анализ и синтез, сравнителен анализ, дескриптивен анализ, анализ на динамични редове, коефициентен анализ, регресионно-корелационен анализ, метод на най-малките квадрати и др.

5. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ТЕЗА

Тезата, която се отстоява в дисертационния труд е, че ефективното управление на паричните потоци при вноса и търговията с автомобилни компоненти в България налага прилагане на комплексен аналитичен

инструментариум, отчитащ влиянието на ключови макроикономически индикатори и финансовото състояние на фирмите, опериращи в сектора.

6. ОГРАНИЧИТЕЛНИ УСЛОВИЯ

Основните **ограничителни условия**, при които се извършва настоящото дисертационно изследване, са свързани с факта, че дисертационната разработка се концентрира единствено върху изследването на актуалните тенденции в сектора, както и дейността на официалните производители и доставчици на автомобилни компоненти в България за периода 2007-2021 г., в частност фирма „Примекс“ ЕООД.

Поради липсата на актуални и достъпни данни други фирми от бранша остават **извън обхвата** на дисертационния труд.

7. ПРАКТИЧЕСКА ПРИЛОЖИМОСТ

Развитите в дисертационния труд теоретични разсъждения и изводи, както и получените емпирични резултати от изследването, имат за цел да подкрепят схващането, че ефективното управление на паричните потоци при вноса и търговията с автомобилни компоненти в България би могло да се постигне посредством последователното прилагане на комплексен аналитичен инструментариум, който отчита въздействието, както на макроикономическите индикатори, така и показателите за финансово състояние на фирмата в бранша. На тази основа, предложените аналитични разсъждения показват, че паричните потоци са силно уязвими на външни обстоятелства и изменения в спецификациите на пазара. Това се явява полезен ориентир за всеки субект – финансов мениджър на компания, ориентирана върху вноса и

вътрешната търговия с автомобилни компоненти, желаещ да оптимизира финансовите позиции и намаляването на рисковете.

На последно място, но не и по значение, използваните в дисертационния труд литературни и информационни източници, разработените и адаптирани иконометрични модели, разучените и усвоени подходи за изследване и представяне на знания, са изключително полезни за автора в работата му във финансовата сфера и подобряват неговите професионални компетенции и работоспособност.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е разработен при спазване на изискванията на чл. 27, ал. 2 от Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България. Той има общ обем от 174 стандартни страници и в структурно отношение включва:

Първо. Въведение от 6 стандартни страници.

Второ. Основен текст, съставен от три глави с общ обем от 144 стандартни страници.

Трето. Заключение с обем от 5 стандартни страници.

Четвърто. Списък от 93 използвани литературни и интернет източници, като от всички източници 48 са на английски език, а 45 са на български език.

Пето. Дисертационният труд е илюстриран с 67 фигури, 31 таблици и 16 уравнения.

Шесто. Декларация за оригиналност съгласно чл. 68 ал. 2 от Правилника за развитието на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“

Във въведението на дисертационната разработка се очертават основните аспекти на нейната актуалност и се дефинират нейните основни научни реквизити – обект, предмет, цел, задачи, теза, методология и ограничителни условия. В първата глава на дисертационния труд се изследват теоретичните основи и модели за ефективно управление на фирмените парични потоци. Във втората глава от дисертационния труд фокусът се поставя върху анализ на състоянието на българския пазар на автомобили и автомобилни компоненти в условията на международна конкуренция. В трета глава на дисертацията финансово-икономическа оценка на управлението на паричните потоци на фирма, търгуваща с автомобилни компоненти в България .

На свой ред заключението обобщава основните резултати от нейното реализиране и най-важните изводи от проведеното изследване. В конкретен план съдържането на дисертацията включва следните основни части:

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪВЕДЕНИЕ

ГЛАВА ПЪРВА. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ И МОДЕЛИ ЗА ЕФЕКТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ФИРМЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОТОЦИ

1. Теоретичен анализ на концепциите за измерване и управление на паричните потоци на фирмите

1.1 Теоретични основи на измерването на паричните потоци на фирмата

1.2. Концепции и изследвания на управлението на паричните потоци на фирмата

2. Системен анализ на моделите за управление на паричните потоци

3. Методика и техники за анализ и оптимизиране на фирмените парични потоци

3.1. Техники за анализ и управление на паричните потоци

3.2. Техники за оптимизиране на фирмените парични потоци

Изводи от глава първа

ГЛАВА ВТОРА. АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА АВТОМОБИЛИ И АВТОМОБИЛНИ КОМПОНЕНТИ В УСЛОВИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНА КОНКУРЕНЦИЯ

1. Място на сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ във външната търговия на България

1.1. Анализ на структурата и динамиката на външнотърговския стокообмен на България

1.2. Структурен анализ на сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” в България

2. Анализ на финансирането в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“

3. Измерения на съвременните икономически предизвикателства и тяхното влияние върху вноса на транспортни средства в България

3.1. Въздействие на икономическите предизвикателства върху вноса на транспортни средства България

3.2. Въздействие на транснационалните предизвикателства върху вноса на автомобилни компоненти в България

Изводи от глава втора

ГЛАВА ТРЕТА. ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ НА ФИРМА, ТЪРГУВАЩА С АВТОМОБИЛНИ КОМПОНЕНТИ В БЪЛГАРИЯ

1. Анализ на финансовите отчети на фирмата по примера на „Примекс“ ЕООД

1.1. Хоризонтален анализ на финансовите отчети на фирмата

1.2. Анализ на управлението на паричните потоци на фирмата

2. Коефициентен анализ на финансовото състояние на фирмата по примера на „Примекс“ ЕООД

3. Анализ на взаимовръзките между паричните потоци и ключови отчетни позиции посредством прилагането на регресионно-корелационен анализ

Изводи от глава трета

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРИЛОЖЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ВЪВЕДЕНИЕ

Въведението на дисертационния труд представя и обосновава ключовите направления, които се развиват в структурата на изложението. Последователно и логически свързано се дава яснота относно актуалността и добавената стойност на разглежданите в труда теоретични постановки и емпирични резултати. Формулирани са ключовите научни реквизити: обектът, предметът, основните цели и задачи на дисертационния труд. Дефинирана е защитаваната теза, основните ограничителни условия и прилаганата методология в изследването. Описана е структурата и съдържанието на отделните части в дисертацията.

ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ И МОДЕЛИ ЗА ЕФЕКТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ НА ФИРМЕНИТЕ ПАРИЧНИ ПОТОЦИ

Първата част от дисертационния труд разглежда в теоретичен аспект концепциите за измерване и управление на паричните потоци на фирмите, в нея е извършен системен анализ на моделите за управление на паричните потоци и е разгледана методиката и техниките за анализ и оптимизиране на фирмените парични потоци.

Въз основа на направения преглед на теоретичните основи и модели за ефективното управление на фирмените парични потоци и по-конкретно анализа на концепциите за измерване и управление на

паричните потоци на фирмите, системния анализ на моделите за управление на паричните потоци и методиката и техниките за анализ и оптимизиране на фирмените парични потоци могат да се изведат следните по-важни изводи и констатации: изведени са същността и характеристиките на паричните потоци, като за целите на теоретичното анализиране е направен преглед на изследванията, фокусирани върху тях. Въз основа на това е изведено авторово определение на управлението на паричните потоци: *Управлението на паричните потоци е процес на проследяване, планиране, и контролиране на движението на парични средства в и от бизнеса, посредством актуални изследователски подходи. Това включва прогнозиране на бъдещите парични нужди, като същевременно се гарантира, че има достатъчно налични средства за посрещане на краткосрочните и дългосрочни нужди, както и управление на всички излишни парични средства по начин, който максимизира тяхната стойност.*

Управлението на паричните потоци се свързва с процеса, чрез който организацията/фирмата поддържа контрол върху входящия и изходящия поток на средства. Извършеният системен анализ на моделите за управление на паричните потоци са систематизира предимствата на прогнозирането на паричните потоци, включващ в състава си подпомагане бъдещите планове и представя как различните ситуации ще повлияят на паричните потоци, формулиране на планове за по-ефективен кредитен контрол, поддържане на действителния паричен поток, определяне необходимостта от капитал за покриване на разходите, повишаване точността на бъдещото бюджетиране и повишаване точността на финансовото състояние на бизнеса. Отчитането на паричните потоци на фирмите представлява важна част от управлението и финансовия мениджмънт на всяко едно дружество. Основната задача на управлението им е генерираните във времето парични потоци да бъдат

правилно разпределени за целите на осъществяването на дейността на фирмата и развитието ѝ в оперативен и финансов аспект. Чрез правилното управление на паричните потоци е възможно да се постигнат следните по-важни фирмени принципи: платежоспособност и кредитоспособност – положителните парични потоци показват, че бизнесът е стабилен и има предвидими парични потоци, чрез които да извършва регулярно своите плащания. Състоянието на паричния поток допринася за кредитния рейтинг на компанията, което позволява да бъде в по-добра позиция за набиране на средства от открития пазар или да търсят чуждестранни инвестиции; разрешаване на капиталови разходи и инвестиции – същността на доброто управление на паричните средства се крие в поддържането на положителни парични потоци във времето. В теорията е известно, че входящите парични потоци винаги трябва да надвишават изходящия поток, за да има излишък. Тези излишни средства могат да бъдат инвестирани, с цел печалба. Добрата система за управление на паричните потоци премахва и натиска върху финансовите потоци от оперативни дейности за закупуване на капиталови разходи; укрепване отношенията с доставчици и служители – ефективната система за управление на паричните потоци гарантира, че средствата са винаги на разположение на мениджъра. Чрез синхронизирането на вземанията и задълженията, бизнесът винаги е в състояние да изпълни задълженията към доставчиците и служителите навреме и гарантиране навременното изплащане на редовните месечни разходи

Управлението на паричните потоци, като основно предизвикателство във финансовото управление на фирмите, поставя търсенето на ефективни методи за анализ на паричните потоци, целящи поддържането на добра финансова стабилност и ефективност на бизнеса. Сред основните финансови отчети, които фирмите изготвят като част от своите месечни отчетни документи, са отчетът за приходите и разходите

и отчетът за паричните потоци. Първият показва печалбата или нетния доход на фирмата, докато отчетът за паричните потоци показва паричната позиция на фирмата. Паричният поток е разликата между наличните пари в началото на отчетния период и в края. Систематизираните техники за анализ и управление на паричните потоци и изведените ключови математически записвания за измерване на паричните потоци дават математически вид на едни от най-важните показатели във фирмения мениджмънт. Следствие на това групиранияте техники за оптимизиране на фирмените парични потоци, както следва: техники за управление на работния капитал: краткосрочно финансиране на дейността, техники за ефективно снабдяване с капитал (собствен и заемен): дългосрочно снабдяване с парични ресурси, капиталово бюджетиране предоставят в синтезиран вид възможностите за въздействие върху фирмените парични потоци за целите на тяхното ефективно управление.

ГЛАВА II. АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА БЪЛГАРСКИЯ ПАЗАР НА АВТОМОБИЛИ И АВТОМОБИЛНИ КОМПОНЕНТИ В УСЛОВИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНА КОНКУРЕНЦИЯ

Във втората част от дисертационния труд се разглеждат в аналитичен аспект мястото на сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ във външната търговия на България, направен е детайлен преглед на финансирането в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ и са изведени измеренията на съвременните икономически предизвикателства и тяхното влияние върху вноса на транспортни средства в България.

Българският пазар на автомобили неминуемо е част от световния и тенденциите в производството и търговията оказват съществено влияние. Позицията на България в развитието на пазара на автомобили и автомобилни компоненти е предимно търговска, тъй като страната не е производител, а вносител на автомобили. Последните години се появиха редица фактори на пазара на автомобили: глобална пандемия, недостиг на авточасти, военни действия в Украйна, високо ниво на инфлация, слаб контрол и липса на регулации. Във връзка с това чрез настоящата точка се акцентира върху състоянието на българския пазар на автомобили и автомобилни компоненти в условията на международна конкуренция. Във фокуса и попадат мястото на сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ във външната търговия на България; Анализ на финансирането в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ и измерения на съвременните икономически предизвикателства и тяхното влияние върху вноса на транспортни средства в България.

Анализирано е състоянието на вноса и износа през периода 2008 г. – 2021 г., като се изследва в по-голяма конкретика автомобилния пазар. Въз основа на това е изведен темпът на изменение на структурните компоненти на вноса, темпът на изменение на структурните компоненти на износа, процентното съотношение на компонентите, съставляващи раздел "Потребителски стоки" на вноса, вноса и износа на транспортни средства и резервни части и оборудване - раздел "Инвестиционни стоки" (ИС) на външната търговия на България. Следствие на това се наблюдава, че целенасочените законодателни действия на държавите по отношение на външните търговски условия имат пряко въздействие върху процесите по вноса и износа. Секторът внос и износ на автомобили и резервни части и оборудване са силно уязвими на глобални сътресения. За целите на тяхното регулиране е необходимо да се предприемат целенасочени действия за стимулиране и развитие конкурентоспособността в бранша.

Направеният анализ на външната търговия на България с фокус върху автомобилния сектор на страната показва, че целенасочените законодателни действия на държавите по отношение на външните търговски условия имат пряко въздействие върху процесите по вноса и износа. Своеобразното отваряне на търговията, след присъединяването на България в ЕС засилва вноса на страната на автомобили, резервни части и оборудване. Общикономическите обстоятелства в страната, върху които не са предприемани целенасочени действия, също оказват своето влияние. Те са ясно изразени в периодите 2009-2010 г. (възстановяване на след икономическата криза) и 2019-2020 г. (намаленото производство на автомобили, следствие на пандемията COVID-19). В този ред на мисли би могло да се заключи, че секторът внос и износ на автомобили и резервни части и оборудване са силно уязвими на глобални сътресения. За целите на тяхното регулиране е необходимо да се предприемат целенасочени действия за стимулиране и развитие конкурентоспособността в бранша.

В резултат на извършения кратък анализ на факторите, влияещи върху тенденциите в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, могат да се изведат няколко водещи позитивни и негативни констатации. Като положителни за развитието на сектора през последните години могат да се изведат:

Първо, високото наличие на превозни средства, нуждаещи се от ремонт и поддръжка и засилване на инвеститорския интерес в сектора на услугите от страна на външни фирми.

Второ, увеличаването на използването на автомобили води до увеличаване на необходимостта от ремонтни дейности, части и консумативи за тяхната поддръжка.

Трето, налаганите нормативи за екологичен стандарт, водят до повишаване изискванията за техническа изправност и технологична устойчивост.

Четвърто, съдействието на „Агенция по заетостта“ и програми предлагани от тяхна страна, при които работодатели получават средства за покриване на минимална работна заплата и осигуровки към нея

Към негативните фактори, влияещи върху сектора, могат да се причислят:

Първо, повишаването на добавената стойност на факторните разходи в сектора и разходите за възнаграждения на персонала като цяло в българската икономика, водещи до секторно увеличаване на разходите за възнаграждения.

Второ, увеличаване на минималната работна заплата през периода, както и на увеличаващите се разходи за социално и здравно осигуряване, които неминуемо оказват своето негативно влияние върху сектора.

Съпоставката на отрасловата структура на кредитите в дългосрочен аспект дава възможност да се добие представа за ефекта на кредитирането върху резултатите от дейността на фирмите в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“, въпреки възможностите за условност на подобен тип съпоставка. „Механизмът на трансмисия на ефектите от финансовия сектор в реалната икономика е неустойчив (БАН, Институт за икономически изследвания, 2017). Това води до нарастване на специфичния риск в сектори, към които се насочват значителни обеми на финансиране, без прираст на производителността. Там нараства вероятността за поява на затруднения при обслужването на изтеглените кредити.“ В този ред на мисли извършеният анализ на кредитирането в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ за периода 2007-2021 г. показва, че за постигането на оптималната дейност на фирмите в сектора се наблюдава високата зависимост на транспортния сектор с всички останали сектори, което се отразява и върху данните, свързани с финансирането на сектора. Най-значителна употреба на подобен тип кредитиране се наблюдава през кризисната 2019 г. С нарастването на диапазона на стойността на

кредитите намалява броя на финансиранятия. Това се наблюдава поради наличието на предимно по-малки бизнеси в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ в България.

Въз основа на извършения структурен анализ и анализ на динамиката на финансирането в сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ в България могат да се изведат редица изводи. Измерителите, проследявани от финансово-икономическа гледна точка сектора водят до заключението, че той е силно зависим от всичко, случващо се в страната в икономически аспект: внос, износ, производителност, наличието на квалифицирани човешки ресурси, инфраструктура и др. С оглед на това от извършения анализ на измерителите е видно, че секторът е в процес на развитие и продължаващото му анализиране от различни гледни точки дава добра представа за наличните проблеми и предизвикателствата пред бранша. Основавайки се на анализа на кредитирането в сектора за периода 2007-2021 г. показва, че за постигането на оптималната дейност на фирмите в него се наблюдава висока зависимост на транспортния сектор с всички останали сектори, което се отразява и върху данните, свързани с финансирането на сектора. Очертаните тенденции дават основание да се очаква, че по-големите фирми от сектора „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ би трябвало да растат по-интензивно в дългосрочен план, въвеждайки иновации и постигане на по-добро качество на персонала.

Поскъпването на автомобилите втора употреба през последните години варира до 50%, което се дължи на забавянето на производството на нови автомобили, породено от пандемията, растящата инфлация и войната в Украйна. Намалението на вноса на автомобили от Западна Европа се дължи на драстичното повишение на цените. Това ограничава покупката на нови автомобили от страна на потребителите в Европа, което влияе негативно и върху вноса на автомобили в България.

Наличието на прекомерен внос на автомобили в България генерира развитието на сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ (Маринова Г. , България целенасочено насърчава вноса на стари и амортизирани автомобили , 2023), в който през последните години са изградени над 500 центъра за обслужване, на стойност над 3 млрд. евро и са ангажирани над 10 500 заети. Основният извод от извършения анализ е свързан с това, че вносът на автомобили е силно зависима величина, влияеща се от глобалните социално-икономически и финансови фактори. Възстановяването на нарушения баланс при вноса на автомобили в България е съществено предизвикателство, за преодоляването на което е необходимо съобразяването със съвременните стратегии в автомобилната рамка на Европа. Общият преглед на вноса на автомобилни компоненти показва, че основният внос се дължи на държавите от Европа и по-конкретно от Западна Европа. Рестрикциите и наличието на регулаторни норми при вносните процеси от държави извън ЕС, водещо до по-високи цени има ограничително действие при вноса на автомобилни компоненти в България. Разширяването на пазара чрез по-голям внос на автомобилни компоненти от Чехия, Румъния, Унгария, Словакия, които участват в по-малка степен във вноския процес, би увеличило предлагането в България и подобрило очакванията от пазара. Очаква се глобалният пазар на автомобилни части и компоненти да нарасне със значителни темпове през периода след 2023 г. до 2030 г., тъй като все повече се наблюдава ръст в употребата на превозни средства, а в България преди всичко употребата на превозни средства „втора употреба“ с амортизирани компоненти, което налага допълнителна поддръжка и ремонтни дейности в изключително високи граници.

На основата на анализа на измеренията на съвременните икономически предизвикателства и тяхното влияние върху вноса на транспортни средства в България се представят ключови възможности, налични на глобалния пазар на автомобилни части и компоненти, чрез

които да се подпомогне развитието на основните държави, развиващи тази дейност да постигнат силна пазарна позиция. Вносът на автомобили е силно зависима величина, влияеща се от глобалните социално-икономически и финансови фактори. Възстановяването на нарушения баланс при вноса на автомобили в България е съществено предизвикателство, за преодоляването на което е необходимо съобразяването със съвременните стратегии в автомобилната рамка на Европа. За целите на диверсифицирането на вноса на автомобилни части в България биха могли да се приложат познати практики по улесняване процеса по внос от държавите, които не са пионери във вноса на анализирания авточасти и развитие на външнотърговските взаимоотношения с по-малко търгуваните държави.

ГЛАВА III. ФИНАНСОВО-ИКОНОМИЧЕСКА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНИЕТО НА ПАРИЧНИТЕ ПОТОЦИ НА ФИРМА, ТЪРГУВАЩА С АВТОМОБИЛНИ КОМПОНЕНТИ В БЪЛГАРИЯ

Третата глава на дисертационния труд представя емпиричен преглед на финансовите отчети на фирмата, по примера на „Примекс“ ЕООД, като се обръща съществено внимание на хоризонтален анализ на финансовите отчети на фирмата и анализ на управлението на паричните потоци. Въз основа на финансовите отчети на фирмата е извършен коефициентен анализ на финансовото състояние на фирма „Примекс“ ЕООД и е анализирана взаимовръзката между паричните потоци и ключови отчетни позиции посредством прилагането на регресионно-корелационен анализ.

Хоризонталният анализ на финансовите отчети е безценен начин за онагледяване изменението на отделните компоненти на баланса, отчетите

за приходите и разходите и отчета за паричния поток. Компанията, която попада в обхвата на настоящото изследването е с основен предмет на дейност внос и търговия с автомобилни гуми. Компанията „Примекс“ (Примекс - гуми и сервиз, 2024) е лидер на българския пазар в областта на вноса и търговията в гуми за леки, товарни автомобили, автобуси, селскостопанска, строителна, индустриална и специализирана техника. Сервизните центрове на фирмата са девет, разположени във възлови областни градове на България. В тях освен търговска дейност компанията предлага и широка гама сервизни услуги, свързани с ходовата част на превозните средства. Фирмата е удостоверена с международни сертификат по качество - ISO 9001:2015 (AQ Cert, 2024) и ISO 14001:2015, отразяващи промените в заобикалящата бизнес среда – информационни, пазарни, логистични, аутсорсинг, социални, други, както и ангажираността към екологичните аспекти.

Хоризонталният анализ на финансовите отчети и по-конкретно динамиката на показателите спрямо предходен отчетен период и спрямо базовата година 2016 г. в отчета за всеобхватния доход, отчета за финансовото състояние и отчета за паричните потоци предоставят обективна и важна информация за финансово управление на фирма „Примекс“ ЕООД. Ясно се забелязва постигнатата финансова стабилност на фирмата, която в оперативен и стратегически аспект би било добре да разполага със своеобразен буфер на средства, за осигуряване на финансова стабилност в случай на форсмажорни обстоятелства, тъй като фирмата е силно уязвима на външни обстоятелства и промяна в спецификациите на пазара. Това би могло да доведе до ефективно управление на използването на паричните потоци за целите на осигуряването на ликвидност и платежоспособност на фирмата с фокус върху контрола на намаляването на рисковете.

Аналитичният преглед на фирмените отчети обръща съществено внимание на компонентите, фигуриращи във формулния апарат за изчисляване на свободния паричен поток като важен показател за финансовата ефективност на фирмата. За целите на обективното му представяне са приложени поредица от изчисления, определящи размерите на: печалбата преди лихви и данъци, капиталовите разходи, амортизациите, непаричния оборотен капитал и свободния паричен поток на фирма „Примекс“ ЕООД. За целите на запазване конфиденциалността на фирмените данни всички изброени са представени в процентно изменение спрямо предходната година. Въз основа на това биха могли да се идентифицират начините на използване на паричните средства, което от своя страна да подпомогне прецизирането на стратегиите за управление на паричните потоци в бъдещето развитие на фирмата.

Въз основа на извършения хоризонтален анализ на данните от отчета за всеобхватния доход, отчета за финансовото състояние и отчета за паричните потоци се наблюдава значителна финансова стабилност в анализираната фирма „Примекс“ ЕООД за периода 2016-2021 г. В дългосрочен аспект би могло да се помисли върху формирането на своеобразен финансов буфер за осигуряване на финансова стабилност в случай на форсмажорни обстоятелства, тъй като фирмата е силно уязвима на външни обстоятелства и промяна в спецификациите на пазара. По този начин би могло да се постигне още по-ефективно управление на използването на паричните потоци за целите на осигуряването на ликвидност и платежоспособност на фирмата с фокус върху контролирането и намаляването на рисковете.

Следствие на приложените анализи на паричните потоци и коефициентния анализ върху данните на фирма „Примекс“ ЕООД- за периода 2016-2021 г. и изведените коефициенти за финансово състояние на фирмата, се наблюдава стабилно финансово състояние в структурен и

аналитичен аспект. Приложените измерители варират в рамките на „златната среда“ на нормативно признатите стойности. За целите на осигуряването на дългосрочна финансова стабилност и предотвратяването на финансови сътресения в краткосрочен аспект би могло да се оптимизира ефективността на използването на активите. Наблюдава се силната уязвимост на показателите, участващи в измерването на свободните парични потоци от форсмажорни обстоятелства. През анализирания период такова обстоятелство е пандемията от COVID-19, оказваща влияние върху тяхната динамика. Анализът показва, че за целите на предотвратяването на потенциални бъдещи финансови сътресения във фирмата е необходимо проследяването на финансовите измерители, участващи в измерването на свободния паричен поток в ранен етап и вземането на стратегически решения, гарантиращи, че фирмата ще може да реагира бързо на потенциално променящи се условия.

Анализът на взаимовръзките между различни величини би могъл да бъде постигнат посредством разнообразни методи. За тяхното оптимално извеждане може да се извърши съобразно наличието на необходимия брой наблюдения и необходимостта от крайни резултати. В настоящата работа се акцентира върху приложението на метода на най-малките квадрати и корелационен анализ за извеждане на взаимовръзките между идентифицираните фактори.

Методът на най-малките квадрати е процес на намиране на най-подходящата крива или линия с най-добро съответствие за набор от точки от данни чрез намаляване на сумата от остатъчната част на точките от кривата. Връзката между променливите се оценява посредством количествено оценяване и е познат като регресионен анализ. Извеждането на регресионната линия се получава като стандартен подход за апроксимация на набори от уравнения. Методът на най-малките

квадрати всъщност дефинира решението за минимизиране на сумата от квадратите на отклоненията или грешките в резултата на всяко уравнение. Той всъщност дефинира решението за минимизиране на сумата от квадратите на отклоненията или грешките в резултата на всяко уравнение.

Корелацията е един от най-разпространените методи за измерване степента на асоцииране. Коефициентът на корелация се измерва по скала, която варира от +1 през 0 до -1. Корелацията описва силата на връзката между две променливи и е напълно симетрична. На тази основа е извършено измерването на корелацията между две групи показатели:

- трите вида нетни парични потоци и макроиндикатори, които се предполага, че биха могли да имат пряко отношение между стойностите на нетните парични потоци на фирма „Примекс“ ЕООД, като: износ на транспортни средства, внос на транспортни средства, износ и внос на резервни части, чуждестранни преки инвестиции, произведена продукция, разходи за научно-изследователска и развойна дейност, БВП по текущи цени. Данните, които са използвани обхващат периода от 2016 г. до 2021 г.

- втората корелационна матрица отразява взаимовръзката между нетните парични потоци от основна, инвестиционна и финансова дейност и изчислените коефициенти за финансов анализ на фирмата, както следва: степен на задлъжнялост на фирмата, осигуреност със собствен оборотен капитал, коефициент на финансова устойчивост/собственост, рентабилност на приходите, рентабилност на собствения капитал (ROE), рентабилност на активите (ROA), работен капитал, капацитет на понасяне на дълга, собствен капитал + дългосрочни задължения/дълготрайни активи, обща ликвидност и бърза ликвидност.

Следствие на изведените коефициенти, систематизирани в корелационни матрици, се наблюдава изключително силна

корелационна връзка между избраните макроикономически индикатори и нетните парични потоци от основна, инвестиционна и финансова дейност.

По-конкретно положителни корелационни връзки между нетните парични потоци от основна, инвестиционна и финансова дейност на фирма „Примекс“ се наблюдават с коефициента на финансова устойчивост, рентабилност на приходите и измерителя на капацитета на понасяне на дълга.

За целите на фактическото изследване на причинно-следствените връзки и макроикономическите фактори, влияещи върху трите основни измерителя на нетните парични потоци е приложен метода на най-малките квадрати, като не вземаме под внимание високите стойности на получените корелационни коефициенти. Изведени са шест отделни регресии, наложени поради ниския брой на наблюденията в общата извадка. Така за всеки вид нетни парични потоци ще бъдат разгледани две регресионни части – част 1, с независими променливи – износ-транспортни средства, износ-резервни части, внос-транспортни средства и внос-резервни части, както и част 2, с независими променливи – чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия, произведена продукция, разходи за научноизследователска и развойна дейност и БВП по текущи цени.

При така осъщественото статистическо изследване на причинно-следствените връзки между избраните макроикономически фактори, влияещи върху трите основни измерителя на нетните парични потоци чрез прилагането на метода на най-малките квадрати е видно, че най-значително влияние има, както следва:

- За нетните парични потоци от основна дейност на фирма „Примекс“ ЕООД - чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия, произведената продукция в

страната, разходи за научноизследователска и развойна дейност, БВП по текущи цени;

- За нетни парични потоци от инвестиционна дейност на фирма „Примекс“ ЕООД - чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия;
- За нетните парични потоци от финансовата дейност на фирма „Примекс“ ЕООД - чуждестранните преки инвестиции в нефинансовите предприятия и БВП по текущи цени.

Статистическите измерители при всяка една от представените комбинации представят сравнително добро статистическо значение на извършените действия, което допълнително подкрепя резултатите от извършените методи.

За целите на извеждането на организационни решения за адаптиране на вътрешнофирмените политики на фирма „Примекс“ ЕООД и оптимизирането на паричните потоци е приложен методът на най-малките квадрати и въз основа на коефициентите за анализ на финансовото състояние на фирмата. За да се избегнат статистически несъответствия за осъществяването на методологията са премахнати част от анализиранияте показатели, при които има най-силна корелационна връзка. Във връзка с това при анализа на нетните парични потоци от основна дейност на фирма „Примекс“ не се вземат под внимание: коефициента на финансова устойчивост, рентабилност на приходите и капацитет на понасяне на дълга. При анализа на нетните парични потоци от инвестиционна дейност на фирма „Примекс“ са премахнати коефициентът на финансова устойчивост и рентабилност на приходите. При третия вид нетни парични потоци от финансова дейност на фирма „Примекс“ не са взети под внимание стойностите на коефициента на финансова устойчивост, рентабилност на приходите, ROA, ROE (поради пълна колинеарност), капацитет на понасяне на дълга, коефициента,

отразяващ сбора на собствения капитал и дългосрочните задължения към дълготрайните активи, обща ликвидност и бърза ликвидност.

Въз основа на така изведените изчисления и статистически показатели може да се обоснове, че за оптимизирането на нетните парични потоци от инвестиционна дейност на фирма „Примекс“ ЕООД е необходимо разглеждането на други показатели, които не са включени в настоящия модел.

Анализът на взаимовръзките между паричните потоци и ключовите отчетни позиции посредством прилагането на регресионно-корелационен анализ води до заключението, че нетните парични потоци на фирма „Примекс“ ЕООД са силно уязвими на външни индикатори, като най-съществено влияние имат преките чуждестранни инвестиции в нефинансови предприятия, както и БВП по текущи цени. На фирмено ниво се наблюдава същественото значение на коефициента общо задължение/сума на активите и коефициента на финансова устойчивост/собственост, които имат положително влияние, оказващо ръст на нетните парични потоци от основна дейност на фирма „Примекс“ ЕООД, докато състоянието на коефициента за финансова автономност и коефициента на осигуреност със собствен оборотен капитал имат намаляващо отношение към него, както и рентабилността на активите (ROA), която оказва своето положително влияние. С висока степен на значимост е отражението на коефициента на финансова автономност и коефициента на осигуреност със собствен оборотен капитал върху нетните парични потоци от инвестиционна дейност. Не са констатирани индикатори, оказващи съществено влияние върху нетните парични потоци от инвестиционна дейност, поради наличието на ниски коефициенти на значимост.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Заключението представя в синтезиран аспект основните теоретични и емпирични резултати от проведеното дисертационно проучване. В него ясно и аргументирано се дефинирани изводите по отношение обекта на изследване. В съкратен и систематизиран вид са разгледани изпълнението на заложените цели и задачи на дисертацията.

В настоящата работа се акцентира върху разглеждането на теоретичните основи и модели за ефективното управление на фирмените парични потоци, анализ на състоянието на българския пазар на автомобили и автомобилни компоненти в условията на международна конкуренция и възможностите за извършването на финансово-икономическа оценка на управлението на паричните потоци на фирма, търгуваща с автомобилни компоненти в България, като в частност се акцентира върху фирма лидер на пазара с автомобилни части – „Примекс“ ЕООД. Потвърждава се тезата, че ефективното управление на паричните потоци при вноса и търговията с автомобилни компоненти в България налага прилагане на комплексен аналитичен инструментариум, отчитащ влиянието на ключови макроикономически индикатори и финансовото състояние на фирмите, опериращи в сектора.

IV. НАСОКИ ЗА БЪДЕЩИ ИЗСЛЕДВАНИЯ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

С посочените основни изследователски насоки, влизащи в обхвата на дисертационния труд, проблематиката по въпроса на управлението на паричния поток при вноса и вътрешната търговия с автомобилни компоненти в България не се изчерпва. Темата продължава да бъде актуална и може да се посочат следните насоки за бъдеща изследователска работа по въпроса:

1. Изследване на възможностите за прогнозиране на паричните потоци в фирмите, основавайки се на комплексен модели, имплементиращ вътрешнофирмените и макроикономическите фактори.
2. Разширяване на обхвата от изследвани фирми, опериращи в сектора на вноса и търговията с автомобилни компоненти в България и в Европейския съюз.
3. Включване на повече групи и видове модели в сравнителен анализ, така че да се изследва в по-голяма пълнота проблема за управлението на паричните потоци на фирмата.

V. СПРАВКА ЗА НАУЧНИТЕ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

На база на постигнатите в дисертационния труд резултати могат да бъдат формулирани четири основни негови приносни моменти, както следва:

Първо. Извършен е системен анализ на концепцията за управление на паричните потоци във фирмата, като на тази основа са изведени ключови финансови и математически концепции за дефиниране и измерване на паричните потоци и са класифицирани техниките за тяхното управление и оптимизиране в две основни групи - техники за управление на работния капитал и техники за ефективно осигуряване на собствен и заемаен капитал.

Второ. На база анализ на състоянието и тенденциите в динамиката на българския пазар на автомобили и автомобилни компоненти в условията на международна конкуренция се разкрива, че секторът внос и износ на автомобили и резервни части и оборудване у нас се развива добре, но е силно зависим от глобални икономически сътресения, което налага целенасочени действия от страна на държавата за стимулиране и развитие конкурентоспособността му. Също така проучването разкрива, че по-големите фирми от сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети“ в България имат сериозен потенциал да растат по-интензивно в дългосрочен план при въвеждането на иновации и по-добро управление на персонала.

Трето. Посредством емпиричен анализ на дейността на фирма, търгуваща с автомобилни компоненти в България, се извежда и потвърждава необходимостта от формирането на специфичен финансов буфер и нуждата от оптимизиране ефективността на използването на

активите за осигуряване на финансова стабилност при форсмажорни обстоятелства и промяна в характеристиките на пазара.

Четвърто. Количествено са идентифицирани основните фактори, влияещи върху динамиката на нетните парични потоци на фирма, търгуваща с автомобилни компоненти в България, и е измерена силата на тяхното влияние. На тази база се установява, че нетните парични потоци при търговията с автомобилни компоненти са силно уязвими към макроикономически фактори като преките чуждестранни инвестиции в нефинансови предприятия и величината на БВП по текущи цени. Съществено позитивно влияние върху тях оказват и стойностите на задлъжнялостта, представена от коефициента „общо задължение/сума на активите“ и финансовата стабилност, представена чрез коефициента „финансова устойчивост/собственост“.

VI. ПУБЛИКАЦИИ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Статии:

1. Георгиева, Г. (2022) Финансови и икономически аспекти на развитието на сектор „Търговия; ремонт на автомобили и мотоциклети” в България, Бизнес управление, Година XXXII, кн.2, АИ „Ценов“, ISSN: 0861-6604, стр.23-35

Научни доклади:

1. Георгиева, Г., (2023) Българският автомобилен сектор и мястото му във външната търговия на България – състояние и тенденции/The bulgarian automobile sector and its place in bulgaria's foreign trade - situation and trends, Сборник „Логистиката и обществените системи“, стр. 651-659
2. Георгиева, Г., (2023) Измерения на съвременните икономически предизвикателства и тяхното влияние върху вноса на транспортни средства в България, Юбилейна международна научна конференция „Предизвикателства пред финансите и стопанската отчетност в условията на множествени кризи“, 9-10 ноември, 2023, Сборник с доклади, АИ „Ценов“, ISBN: 978-954-23-2426-3, стр. 115-121.

Абстракт:

1. Georgieva, G, (2023) Dimensions of contemporary economic challenges and their impact on vehicle imports in Bulgaria, Jubilee International Scientific and practical conference Challenges for finance and economic accounting in conditions of multiple crises, 9-10 November 2023, Tsenov Academic Publishing House, Book of Abstract, ISBN: 978-954-23-2424-9, 22 p.

VII. ДЕКЛАРАЦИЯ ЗА ОРИГИНАЛНОСТ

съгласно чл. 68 ал. 2 от Правилника за развитието на академичния състав в СА „Д. А. Ценов“

Долуподписаната Галина Георгиева с докторантски номер D010221239 декларирам, че:

Първо. Дисертационният труд на тема *„Управление на паричния поток при вноса и вътрешната търговия с автомобилни компоненти в България“* е моя собствена, оригинална и автентична научна разработка, като в нея са изложени собствени идеи, анализи, текстове и коментари, базирани на достоверна информация, съответстваща на обективната истина.

Второ. При написването на дисертационния труд са спазени изискванията на Закона за развитието на академичния състав и Закона за авторското и сродните му права.

Трето. Научните резултати, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са цитирани в текста на дисертацията съгласно установените стандарти и са посочени надлежно в библиографията на дисертационната разработка.

Четвърто. Постигнатите в моя дисертационен труд резултати и неговите приноси не са заимствани от изследвания и публикации, в които нямам участие.

гр. Свищов

.....2025 г.

/докт. Галина Георгиева/